

Solidariteit: echt een woord van de Kerk

Vraag eens aan een willekeurige kerkganger: “Welke woorden horen bij onze Kerk als het gaat over onze houding ten opzichte van andere mensen?” Ik denk dat dan meestal de woorden ‘naasteliefde’ en ‘barmhartigheid’ genoemd worden. Toen paus Franciscus gestorven was, klonken die woorden ook veelvuldig om aan te geven waarin hij veel mensen wereldwijd aansprak. De paus belichaamde in de ogen van vele Europeanen die barmhartigheid. Het woord solidariteit komt moeilijker over vele lippen. Dat zegt denk ik meer over ons en onze cultuur, dan over de Kerk als wereldkerk. Solidariteit klinkt naar ‘invloed uitoefenen’ en ‘macht opbouwen’. En dat past niet zo meer in onze beleving van het geloof.

Foto: Freepik

Hoe dat komt? Als je even nadenkt, beseft je dat machtsopbouw al eeuwen bij onze Kerk hoort. Eigenlijk al sinds keizer Constantijn, die de katholieke Kerk tot staatskerk uitriep. Missionarissen kwamen naar de Lage Landen om mensen te bekeren en de hele cultuur medemenselijker te maken. En iemand als Alphons Ariëns stichtte katholieke vakbonden met als doel door gezamenlijke strijd een betere positie

voor de arbeiders af te dwingen. De machtige katholieke zuil die in de 19de eeuw ontstond, besloeg een breed spectrum: politiek, economie, cultuur, journalistiek, gezondheidszorg, onderwijs en wat niet al. Ja, zelfs de geitenfokvereniging was vaak katholiek...

Na de Tweede Wereldoorlog was door machtsvorming de maatschappelijke emancipatie van de katholieken in Nederland voltooid. We werden volwaardige burgers en waren gaandeweg ook mondiger geworden. De katholieke zuil viel grotendeels uit elkaar. Allerlei organisaties werden ‘algemeen’. De cultuur binnen de Kerk werd ook sterk beïnvloed door de opkomende tijdgeest van individualisme: ik maak zelf wel uit of en hoe ik geloof, op welke partij ik stem, naar welke school ik mijn kind laat gaan en wat ik door wil geven aan waarden en normen. En, voeg ik toe: de geloofsbeleving werd individualistischer. Vandaar de voorliefde voor woorden als naasteliefde en barmhartigheid.

Toen Jorge Bergoglio in Argentinië als priester en bisschop werkte, had de Kerk daar veel invloed. Maar er was steeds meer sprake van een rechtse dictatuur. Kritische burgers werden in veel landen opgesloten en vermoord. De Bisschoppenconferentie van Latijns-Amerika dacht uitgebreid na over de vele ervaringen van vervolging, uitbuiting en geweld die priesters, religieuzen en leken hadden opgedaan. Men

waarschuwde sterk voor de invloed van het marxisme, maar sprak wel over een voorkeursoptie van de Kerk voor de armen en over structurele zonden: onrechtvaardige machtsstructuren die aangeklaagd moesten worden. Sindsdien is solidariteit met de armen opnieuw, in lijn met de traditie, een niet meer weg te denken realiteit op vele plaatsen in de wereldkerk.

Hans Oldenhof met een Syrische en een Marokkaanse Nederlander in de moskee te Nieuwegein

In ons land kreeg solidariteit vanuit de Kerk het meest duidelijk vorm in het bedrijfspastoraat (zie bijvoorbeeld www.steunfondsdisk.nl/landelijk-bureau-disk-42-jaar/). Daarnaast was er veel inzet voor solidariteit via de Vastenactie en Pax Christi. Het huidige PAX organiseert nog steeds op vele plaatsen in de Vredesweek een Walk of Peace, waarbij vaak christenen en moslims elkaar ontmoeten. De plaatselijke kerken ondersteunen dit, en gaan daarmee in tegen de groeiende tendens in de samenleving om moslims te ontmenselijken en neer te zetten als vreemdelingen die nooit zouden kunnen integreren in onze samenleving.

Solidariteit werd in 2004 een van de kernbegrippen in het Compendium over de Sociale Leer van onze Kerk. Dat weerspiegelt ook de kerkelijke praktijk. Toen kardinaal Bergoglio paus werd, zette hij zich ervoor in dat aartsbisschop Romero, die in 1980 in El Salvador achter het altaar was vermoord door het leger, in 2018 heilig werd verklaard. Romero sprak zich uit tegen onderdrukking en organiseerde ondersteuning vanuit de parochies.

Solidariteit vanuit de Kerk is niet alleen een ver van mijn bed-show. De katholieke Kerk in Duitsland bijvoorbeeld is van hoog tot laag zeer duidelijk: de extreemrechtse partij Alternative für Deutschland mag niet meeregeren. Dit doet zij in solidariteit met de vele migranten en vluchtelingen, die door de AfD en haar aanhang worden gehaat. Men beseft dat de AfD, als ze eenmaal aan de macht is, sterk kan bijdragen aan het afbreken van de rechtsstaat. Daarbij spelen de ervaringen uit de nazitijd een rol, maar

ook actuele ervaringen met de invloed van populistische partijen in Polen en Hongarije. In Europa en de V.S. hebben in toenemende mate partijen invloed die de rechterlijke macht willen muilkorven, onafhankelijke journalistiek en wetenschapsbeoefening tegenwerken, milieubeleid als een linkse hobby zien en mensenrechten aan hun laars lappen.

Paus Franciscus heeft met de encycliek *Laudato si'* (2015) en de pauselijke brief *Laudate Deum* (2023) solidariteit met de hele aarde en al haar bewoners opgenomen in de Katholieke Sociale Leer. De Kerkprovincie en de Nederlandse religieuzen richtten ook in 2022 de *Laudato Si'* Alliantie op (zie www.laudato-si.nl). Hier is veel aandacht voor de spirituele dimensie van de maatschappelijke inzet voor het milieu.

In mijn ogen zijn het toenemende rechts-extreme populisme en de wereldwijde aantasting van het leefmilieu een belangrijke testcase voor ons als katholieken. Er is veel sprake van maatschappelijke betrokkenheid.

Maar, zoals ik al zei: we zijn kinderen van onze tijd en beïnvloed door de individualistische tijdgeest. Dat heeft invloed op de manier waarop we de relatie tussen geloven en maatschappelijk handelen beleven. In de lange periode dat ik in parochies gewerkt heb, kwam ik meestal dit schema tegen: ik heb waarden en normen, ontleend aan het Evangelie. Ik voel me verantwoordelijk voor anderen. Ik probeer het goede te doen, en de werken van barmhartigheid te doen.

In dit schema is de lijdende, degene die geholpen kan en moet worden, de ander. Het Evangelie over de barmhartige Samaritaan is hier een sleuteltekst. Je eigen situatie en je eigen belangen blijven buiten beeld. Jij bent de helper. Jij hebt vooral goede bedoelingen. Daar kan heel veel goeds uit voortkomen. Maar ook een blinde vlek voor situaties die vragen om analyse en solidariteit vanuit het collectief. De macht van populistische beperken en de macht van de fossiele bedrijven en de stikstofuitstoot terugdringen vraagt om een scherp inzicht in het algemeen belang, dat in deze gevallen samenvalt met jouw individuele belang. Wij hebben geen belang bij klimaatverandering, verpesting van het milieu en met het aan de macht komen van ‘sterke mannen’ die zogenaamd de wereldproblemen snel gaan oplossen.

Paus Franciscus sprak terecht over een verandering van tijdperk. Het is zaak om als christenen een collectieve en strijd bare spiritualiteit te ontwikkelen. Solidariteit wordt daarin naast barmhartigheid opnieuw een kernwaarde.

door Hans Oldenhof
voormalig diocesaan diaconaal werker